

HIND 20 MARKA

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

TEINE AASTAKÄIK

Häid pühi!

NR. 7

JÜRIKUU

1927

S I S U.

J. Parijõgi — Laevapöisi päivilt. — L. V. — Minu sõbrad. — B. Linde — Raamat. — K. Hauptman — Rändaja. — J. E. — „Noorusmaa“ lugemisringid. — Anna Brigader — Pöialpoiss. — Raamatute lugemisest. — R.V.K. — Asutage oma raamatukogu. Loodusesõbra nurk. — Male. — Kabe.

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

Nr. 7.

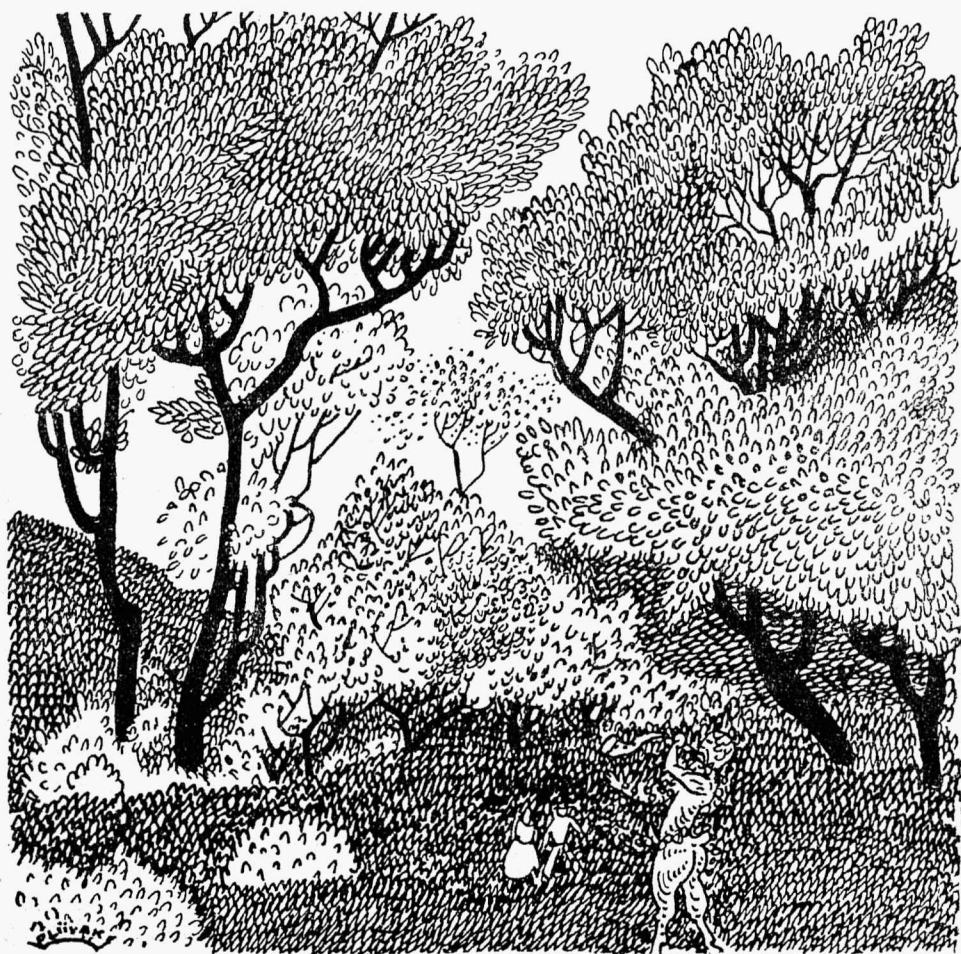
Jürikuu

1927.

Toimetuse juhatajad: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson. :: Vastutav toimetaja: E. Martinson. :: Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. :: Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Rataskaevu nr. 22. Toimetuse kõnetunnid esmaspäeval ja reedel k. 12—1.

P. Liivak.

Kevadel.

12. „Marsil“.

Niipea kui ankur sisse heideti, lahkusid kõik Hullis kaubeldud madrused laevalt. Võtsid oma kompsud, kel need olid, ja lahkusid nagu reisijad, ilma et maaleminekuks keegi oleks luba küsind. Arvan, et keegi neist tagasi ei tulnud. Niisama lahkusime ka meie Pärtseliga. Laevale jäid ainult kippar ja laevapoiss. Jäid meist istuma ahtris tekile, jalad all kõveras — mängisid kaarte.

Kui juba maal olin, pöördusin ümber ja vaatasin tagasi. „Greta“ näis rahutult värisevat ja vabisevat, nagu läbistaksid ta keret ja narmendavat taklast närviõised tõmbed. Nii rahuneb pääle pikka heitlemist hullund loom. Mulle paistis kogu aja, et see narmendava taklasega laev oli samuti hull, nagu tema kaptengi. Küllap kisub enese kord juhtide käest lahti, või raputab nad enese turjalt maha ja tormab ise kalju otsa või mere neelu... läheb järele oma poolhullule kaptenile, nagu läks see järele oma tütrele.

Tahtsime „Marsile“ ainult võõraks minna ja siis uut kohta otsima hakata. Pärtselil oli küll säärane aimus kohe alguses, et „Mars“ on nüüd meie laev. Laeval selguski tõepoolest, et võime mõlemad jääda sinna. „Marsi“ laevapoiss oli haigena Riiga maha jäänud, üks madrus oli inglise laevale karand — meie mõlema jaoks olid kohad vabad. Ja keda muud pidi siis kapten Koost võtma, kui vana sõbra Pärtseli ja selle soovitamisel ka minu. Onne meil igatahes oli. Jäime kohe laevale. Järgmisel hommikul andsin juba mina „Marsi“ meestele kohvi ja pühkisin laevatekki, Pärtsel aga väntas laeva vintsi.

Palju meid ei usuteldud ega küsitud. Lühidalt jutustasime „Suitsu“ hukku-

misest ja pärastisist juhtumusist Fra-serburghis, Hullis ja hullund „Greetal“. Kapten Koost lükkas lühikesse varrega piibu ühest suunurgast teise, sülitatas üle parda ja lausus nagu muuseas:

— Ega kedagi jah, parem sõita tühjal kui halva laadungiga.

Siis hakkas kõik nii minema, nagu oleksime juba ammu olnud „Marsil“. Mind hakati eesnime järgi kutsuma Joonaseks, Pärtselit aga — vanameheks. Tema oligi „Marsi“ meeskonnast kõige vanem.

Kapten Koost ja kõik madrused olid Saaremaa mehi, rääkisid mõnusat saare murrakut ja heitsid sageli nalja. Ühel madrusel oli kaasas kodumaa torupill, ja seda võis ta tuututada kuni tüütuseni. Ainult Kippar Rumberg oli mandrilt. Oli alles noor mees, kevadel merekooli lõpetand ja sõitis nüüd praktika-kuid „Marsil“. See oli palju uhkem ja ninakam kui teised, nõudis, et teda peab härra kippariks kutsuma. Suitsetas paberosse, kandis alati kraed ja lipsu ning tärniga mütsi. Kõnes tarvitas sagedasti inglise keele sõnu „well!“ ja „all right!“ Sain kõigiga hästi läbi, ka upsaka kippariga. Kui püüdis mõnikord liiga teha, mõistsin juba enese eest kosta ja ennast maksma panna. Olin palju julgem ja hakkajam, kui Kulbult lahkudes.

„Mars“ oli keskealine kahemastiline purjek, kuulus Riia saksa seltsile. Koost sõitis temaga juba viiet aastat. Tegi reise enamasti Riia ja Hamburgi vahel, vedas linu Saksamaale. Tegi mõnikord ka muid reise, sest seltsil oli igas sadamakontoris häid tutvusi ja selle tõttu oli „Marsil“ alati praht ette teada. Tegin minagi temaga paar Riia reisi kaasa ja käisin mõneski saksa sadamas.

Algul, kui „Marsile“ tulim, arvasin, et algab jälle endine elu nagu „Suitsul“.

Kuid ei olnud ometi nii. „Suitsu“ armastasin, siin teenisin. Ja selles on ometi vahe. Päälegi ei kohelnud mind siin keegi nagu abitud algajat, teatud hellusega ja häätahtlikkude nõökamisega, vaid võeti mind nagu v a n a laevapoissi, meremeest. Ei tulnud siin keegi mulle midagi õpetama, kõik pidi minema nagu iseenesest. Kapten Koost ei tunnud minu isa ega olnud tal ka põhjust kiita minu laiu õlgu, mulle õlale patsutada ja küsida: „noh, Joonaspoiss, väike kapten, kuidas läheb?“

Õieti ei oleks ma ise seda enam tahtnudki. Need ajad möödusid jäädavalt „Suitsuga“. Tundsin, et olen korraka palju mehelikumaks saand ja vanemaks läind. Kui sadamates peatusime, ei ronind ma enam ilmaasjata masti ega otsind laeval tegevust, ei oodand ka seda, et mõni sadamapoiss mind peaks kadestama ja imetlema. Olin sellest kõigest nagu üle, olin vist küpsend üle öö.

„Suitsust“ ei armastand meie Pärtseliga palju kõnelda, ehk küll mõlemad sageli mõttes viibisime „Suitsul“. Ainult kord tuletas Pärtsel seda meele. Kui esimesel Riia reisil Taani väinadest läbi sõitsime, lõi Pärtsel mulle käega õlale ja küsis naeratades:

— Kas mäletad, kui sind siin ristasime?

— Ja, mis kõik laevapoistega ei tehta.

Sellega meie jutt lõppiski.

Muidu oli aga Pärtsel, see endine nõokaja ja pilkaja, minu südamesõber. Aitas, kus võis, hoidis ja hellitas nagu oma last. Kord öösel märkas, et ta mu koiku ees seisis ja tekki kohendas, olin vist selle päält ära ajand. Mõnikord oli tema hoolest ja hellusest päris piinlik.

Leinasime siiski „Suitsu“ vaikselt sõnatus leinas ligi pool aastat. Mõnikord istusime Pärtseliga pikad tunnid laevahetris ja — vaikisime, siis tuletasime pea ühest suust meele mõnd piasja „Suitsult“... vaata, kuidas sääl kõik oli. Siis vaikisime jälle. Palusin mõnikord teda jutustada oma seiklusist, kuid seda ta ei armastand. Üldse märkas, et ta viimasel ajal palju oli muutund ja

sõnaahtramaks jäänd. Hakkas eralduma teistest, popsutas alalõpmata oma piipu, jäi näost kollaseks ja kõhnaks. Palenukid läksid teravaks, suured soonelised käed rippusid lõdvalt, nagu oleks neid raske kanda. Öösiti väänles ja viskles koikus, tõusis sageli asemelt ja läks tekile istuma omaette. Vahikorral olles aga vaatas tuhmelt silmil kaugele ega pannud ümbrust tähelegi. Kes teab, kus ta mõtted hulkusid.

Minagi elasin „Marsil“ ligi pool aastat tuimas tardumuses, olin minagi jäänd kõhnaks ja kondiseks. Ei olnud huvi luusida mööda võõraid linnu, ehk neid nüüd küll palju sai näha. Ei ole ka mälestusse jäänd sest ajast selgemaid pilte, kõik möödus kirjus elus nagu kaleidoskoobis.

Septembri lõpul tegime viimse Riia reisi. Siis ei läind enam Läänemerele, saime Hamburgist uue prahi lõuna Prantsusmaale — Marseille'i. Selts ei tahtnud laeva talikorterisse jätta, vaid saatis talveks seilama lõunameredele.

Varustusime küllaldaselt veega, soolalihaga, leivaga ja alustasime uut pikka reisi. Sellest reisist on mulle meele jäänd toredad ööd. Põhjanaan ujus taevavõlvil pea poole taevasse, suur vanker ulatus oma pöörlemisel pea merepinda kastma, reha kerkis ja uusi tähti ilmus lõunas taevarannale. Ühel ööl nägin imelist mängu, tähtede sadu. Algas õhtul kella 11 paigu ja kestis üle kesköö. Näis nagu oleks lõunast tõusnud nägematu tähepilv ja toond ränka tähesadu. Sadas tähevihma, kulla ja hõbedavihma üle terve merepinna. Olin otse hämmastuses... kas nad nüüd kõik taevavõlvilt maha sajavad? Kas ka laevale langevad? Teadsin küll juba kihelkonnakoolist tähesaju olu, kuid säärana ei kujutand seda ette. — Veed hakkasid hiilgama, laineharjad läikima ja „Marsi“ taga oli kogu aja roheliselt hiilgav tee.

Laeva kaasas lendas alalõpmata kakakaid, osavasti laskusid nad merepinna mõnd kalakest pütüdma ja kerkisid jälle üles. Viskasin neile igal pääl lõunal söögijätiseid merre. Kas nad neid sõid, aga märkasid kohe, välgukiirusel laskusid alla neid pütüdma. Olid

meie truud seltsilised kogu reisi kestes, ilma nendeta olekski olnud igav.

Mõnikord hakkas laeva järel, kõrval ja ees ujuma mereröövleid — haikalu. Võisid nende tuhme selgi ja hiiglapäid siin ja säääl laineharjast kerkimas näha. Viskasin kord roti merre, kui üks elukas laeva lähedale ilmus. Kas ta selle ära sõi, ei tea, aga kinni ta püüdis ja vee alla kadus. Kui neid laeva ümber palju sugama tuli, kogunesid kõik mehed laevapardale nende mängu vaatlema ja neid narritama ning hirmutama. Kui nüüd keegi üle parda oleks kukkunud, oleks ta kindlasti ühe säärase eluka lõugade vahele kadund.

Ühe hai püüdis mehed ajaviiteks kinni. Tõid vana paadiankru, kinnitasid selle keti otsa ja keti vintsi blokkioie külge. Söödaks pandi liha ja lasti õng vette. Esiti võorastas ja luusis ümber. Kui aga mehed hakkasid õnge laevale kiskuma, tormas järele ja haaris suhu. Lasti teda sipelda, et õngeharud sügavamale läheksid, siis hakati laevale kiskuma. Oli paari sülla pikkune mürakas. Ei usaldatud teda kohe tekile tõmmata, et peksab oma määratuma sabaga siin kõik segamini. Kui laevaküljele tõmmati, hakkas rabelema ja sabaga peksma, nii et laeva pani värisema. Niipea kui ta pää laevapardale ilmus, laskis kapten talle kaks pauku pähe. See teda veel ei surmand, peksis oma lõpustega laevakülge ja virutas sabaga laineid üles. Alles kolmas ja neljas pauk tegid ta uimaseks. Viimati anti talle paar hoop kirvega pähe ja tõmmati tekile. Ega olnud temaga midagi teha. Lõigati lõhki, sest haikala kõhust leitavat kõikisugu asju. Selle kõhust ei leitud küll muud kui üks ankrukapp.

Hai sapiga määris kapten laevakiili, see hoidvat laeva karile ja madalikule jooksmast. Liha ja sisikond loobiti üle parda merre tagasi teistele haidele söögiks. Nahk rippus aga mitu päeva esimastis, kuni haisma hakkas ja kapten käsu andis ta üle parda visata.

Gibraltaris pidin ise ühe hai ohvriks langema. Peatusime säääl, et värsket vett võtta ja moonatagavarasid suurendada. Oli pühapäev, laev seisis sadamas, sõitsime Pärtseliga paadiga mööda kaljulist randa kaugemale. Säääl tuli mul tahtmine suplema minna. Ei ma teadnud siis, et haid kaldale nii lähedale võivad tulla, ei teadnud ka Pärtsel mind hoiatada. Ilm oli vaikne, vesi soe, meelitas suplema. Jätsin riided paati ja hüppasin merre. Mõnuledes tegin paadi ümber kaugeid tiire. Korraga märkasin, et Pärtsel läks rahutuks, näitas merele, viipas mind käega ja hakkas siis mulle vastu sõudma, sääljuures tagus ise kõigest jõust aerudega vett ja plärtsutas nii, et vesi kees paadi ümber. Ujusin vastu ja ronisin kohe paati. Siis nägin eemal, sammu sada või paar paadist, hai pääd. Siin ta oli luusimas, ja poleks Pärtsel õigel ajal märgand, kes teab, mis oleks võind juhtuda.

Gibraltaris, sellel ilmade väraval, peatusime paar päeva. Kahel pool väina kõrged kaljumäed — Herkulese sambad, nagu kihelkonnakoolis õppisin. Kord tähistasid need sambad ilmalõppu, nüüd on nad tulpadeks hiigla mereväravale, kus keeb alalõpmata elu, seilab vahetpidamata laevu ookeani ja Vahe-merele. Siit algasid minu Vahemere reisirid, mis keetsid ligi aasta.

(Järgneb.)

Minu sõbrad.

L. V.

Palju on mul sõpru. Neid on nii palju, et kunagi ei suudaks neid lugeda üles ega nimetada nende nimesid. Aga ma kõnelen sellest, mis nad kõnelevad mulle, kui saan nendega kokku. Oi, nende jutud on hoopis erisugused ja erilaadilised, igauks neist oskab vesta kütkestavalt ja kaasakiskuvalt. Eriti siis, kui väljas läheb pimedaks, kui tuleb öö ja taevast sütib kas tähetuledes või on mustis pilvis.

Ei märka siis aega ega tundide möötu. Kuis hakkab siis kiiresti käima kell, kes muidu lööb ikka ühe tunni pärast, käib ikka asjalikult ja mõõdetult. Sääraseil ööl aga ta lõhub käia imekiiresti, lööb kaksteist, siis natukese aja pärast juba üks ja mõnikord järgmisi lööke üldse ei loe, vaid paugutab kohe neli. — Või on see ehk ainult näiliselt nõnda, vahest ei märkagi ma sõbraga vesteldes ta asjalikku ajalugemist, ei kuule ta loomist ega pommiraginat? ..

Võib olla küll. Nood sõbrad on mind juba lapsest saadik saatnud ja siis kell käis veel rutemini. Ja pole imegi, sest võluvkaunid ja uskumatamad olid need maailmad, kuhu laskusin neil ööl sõpradega, unustamatamad need kauged ja lõputumad maastikud, mida nad mulle näitasid kõrgeilt künkailt. Nagu nõiakepiga pöörsid nad tagasi ajamasina käigu ja viisid on läinud aegadesse. Kiltmaad ja orud olid nagu mu jalgade ees, taevad kummusid üle maastikkude kord tormised ja mustad, kord sinipõhjalised ja vilkenkaare säras, kord oli terve laotus täis virmaliste vehklust ja hõbedasil lagendikel kihutasid põdramehed

omis pulkades kohe kauget ja sätendavat põhja. Teinekord jälle nad näitasid mulle troopikamaastikke ja tuhat-üheöö muinasjutumaid. Seesam tegi lahti kõik väravad, nägin Odüsseust sõitvat mööda sireenide saarest, käed köidukuis mastil, silmis määratu igatsus; kord puuhobune oli linna ees ja ta sise-musest ronis ööpimeduses mehi hiilides ja sõjariistade tärisedes pöösaisse ja kaugel vilkusid Trooja tuled; hunt toit- tuis metsasügavikus Romulust ja Remust, Hannibal tuli üle sinendavate ja päikesesäraliste Alpide alla roomlaste maale ja tulena kiirgasid sõjariistad päikeses. Siis jälle nägin kuis see meeletu mees, keda kõik pidasid hulluks, varustas oma laevu ja sõitis tundmatumale merile üha pidades kurssi kohe läänt; ei ta hoolind kaaslaste nuri-naist ega kokkund õudseist asjust, mis teda ennustusi mööda pidid ootama; aina edesi ja edesi ajas ta siniseljalisel merel, kuni viimaks tõusis ees saari, palju saari, millede rannus seisis arvutumais parvis punanahku ootamas tulevaid kahvanägusid.

Oi-jah! Neid punanahku! Kuis käisin neil öötunnel sõpradega nendegi maal. Merena hõljutasid siis preeriad oma rohulaineid ja veeretis Missisippi omis vesis kuuvalgust sõeludes musti vooge allapoole. Siin rohtlaantes ja metsis käisid ringi kõik need Kullisilmad, Kavalad pantrid, Vägevad maod ja teised suured päälikud ja trapper Pikkpüss istus oma onni lävel ja vaatas kaugetesse mägedesse vajuvat päikest. Ja kui palju kulda oli siin!

Ah, seda kulda oli kõikjal! Meksiko kuumades mägedes otsiti teda, Kalifornia kündsime muttidena läbi ja siis kihutasime koerakelkudel Klondaik'e ja Jukoni surmaväljade lumes.

Ah, jõuab siis tuletada meele kõiki neid rännakuid ja käike, sest neid on nii palju, ehkki nad kõik tuleksid uuesti meele. Kõikjal käisin nendega, kõike nägin, kõik võitlused võitlesin kaasa, oli see argonautide sõit kuld-villaku järele või kevadtuulis kohisev jüriöö, kus terve taevapiir leekis puna-

seist tuledest ja Tasuja sõitis oma sõjasalga ees.

Arvan küll, et teate juba, kellest kõnelen. Kõnelen sellest kahekaanelisest, valgelehelisest, tuhattähelisest — raamatust.

Laadalt toodud aabitsast algas see. Millise hellusega tuleb meele mulle see suurim raamat, kollakast papist olid ta kaaned, punane kukk laulis esiküljel ja lõpus olid kümme käsku, mis nii rasked olid õppida. Ah, saaksin tagasi selle õhukese ja viletsapaberilise raamatu,

sest see oli kõige targem ja sügavam raamat, mida ma kunagi näind — ta õpetas mulle selle kõikide saladuste võtme — kirjatahe, mille omamisega kõik teised raamatud juba olid lihtsed ja kättesaadavad.

Ja siis tuli neid ikka uusi ja uusi, pikkamööda kogus neid ikka enam ja enam. Raske oli nende saamine. Raha oli vähe ja tuli näha palju vaeva, enne

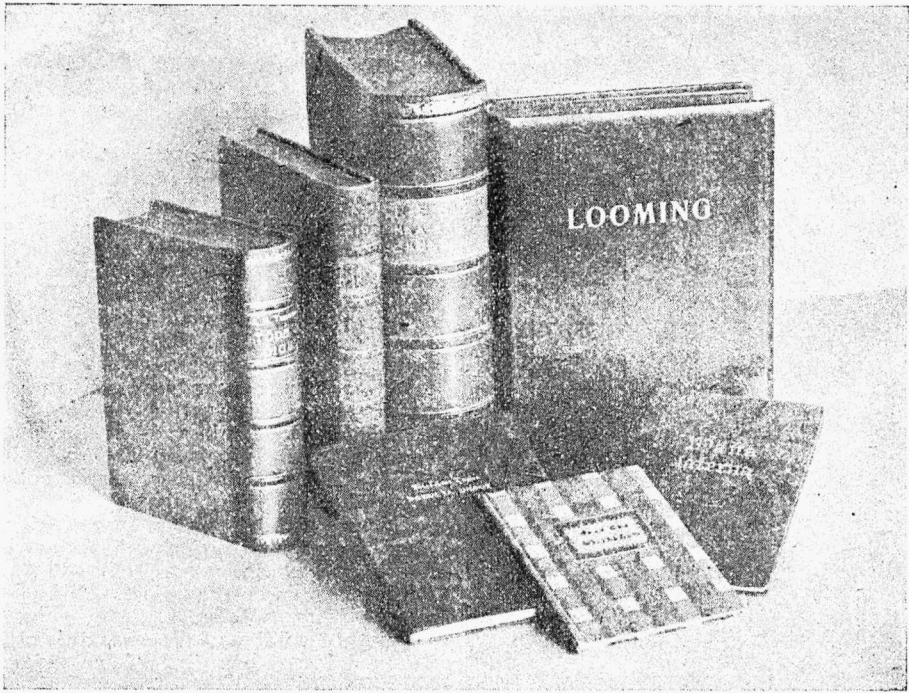
kui suutsin lunastada mõne uue juure. Linna kooli pääsedes sel ajal nagu ei olnudki muid kauplusi nägemiseks, kui raamatupoed. Nina vastu klaasi, sai neid siis vaadatud ja arvatud, mis igaüks küll võiks sisaldada.

Ja siis tulid teistsugused ajad. Teenisin ise raha ja sain raamatuid iga-suguseid, mis aga tahtsin, aga unustamatu-ilusana kangastub mu meeles kauge kukeaabitse aeg ja Jakobsoni lugemisraamat, kus esimesel leheküljel kas-sil oli ümmargune pää. Siis punanah-kadest vestja Nahksukk, Jules Verne, reisikirjeldused ja seiklusjutud, mis mind juhtisid läbi nimetumate maade, Don Quijote, Swifti Gulliver ja Till Ulenspiegel...

Nood ajad ei tule enam tagasi. Aga soovin kõigile teile, noorile sõbrule, et aabitsakukk oma ellujuhatava laulu laulaks teile sama kaunisti, kui tegi seda mulle: kaunim kõigist inimese tõist on raamat!

Ed. Taska õppetöökoja kunstköited.

Ed. Taska õppetöökoda asub Tallinnas. Siin õpib hulk noori inimesi raamatuköitmise kunsti ja nahktöid. Töökoda on ainus selletaoline Eestis nii oma laadi kui ka tööde väärtuse poolest. Pildil näete rea tuttavaid raamatuid väärrikas ja kaunis välimuses.

Raamat.

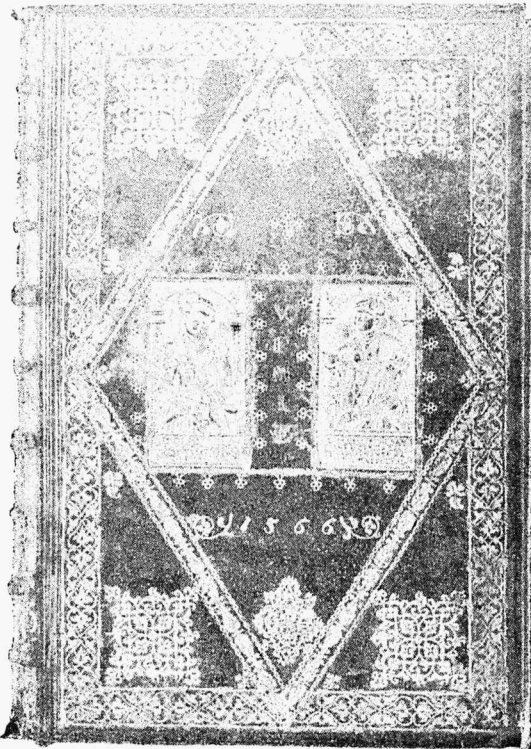
B. Linde.

Avades tänapäeval äsjailmund raamatu ei kujuta meie endale ettegi, kui palju on kulund selleks aega, kuni inimsugu jõudis trükkikunsti ja meieaegse täiuslikkuse ni sel alal. Ühtlasi on aga see trükkikunsti täiuslikkus selleks kaasa mõjund, et raamatu väärtus meie silmis on langend märksa madalamale, mida aga omakorda tasub see asjaolu, et raamat on saand kättesaadavaks laialistele hulkadele.

Kui enne trükkikunsti leidmist käsikirjaline raamat oli vaimliste varade alalhoidjaks ja edesiandjaks, siis nõudis raamatu käsitsi ära kirjutamine suurt tööd ja vaeva. See tõi omakorda kaasa suurema lugupidamise ja austuse sellase vaevaga saadud eseme vastu, mis omakorda väljendus käsikirjaliste raamatute iga suguses kaunistustahtes. Ei lepidud lihtse ümberkirjutamisega, vaid püüti tekstile anda ilus raamistik, milleks olid kaunistatud ääred või jälle päätükkide alguse esimesed tähed ehitud mitmesuguse ornamentikaga. See ehitmine kujunes ja arenes ajajooksul välja omapäraseks kunstiks, mis ei leppind enam tähe

ornamentaalseste kaunistustega, vaid põimis algustähe ümber väikese pildi, kujutuse, mis sisult oli kooskõlas tekstiga. Tekkis raamatukaunistajate kõrge erioskus, mis omakorda üksikute kunstnikkude juures jagunes ornamentaalsete raamistikudega piirduvaks ja maaliliste algustähtede valmistamise erialaks. Kui võtta renässansi ja gootika ajajärgu juba trükitud raamat, siis näeme, et käsikirjaliste raamatute kaunistuslik külg on siia pea täiel määral üle toodud. Trükkimisel lepitati ainult endise lihtselt ümberkirjutatud osa trükkikunstilise edesiandega, kuna kõik kaunistused välja jäid ja raamat tuli trükipressi alt välja poolikuna, et minna kunstniku kätte, kes käsitsi maalisk algustähed ja lehekülgede raamistiku. Kordkorralt astus aga sellegi asemele mehhaaniline valmistusviis: ilustused lõigati puusse ja trükiti siis neilt puolõigetelt paberile. Mehhaaniline ja käsitsi kaunistamine elasid kaua kõrvuti, kuna esimene oma arenemises muutudes ikka täielikumaks tõrjus viimase pea täiesti välja.

Käsitsi raamatut kaunistades on nimeliselt

Kunstiköite näide XVI sajangust.

tuntud ja tundmatud meistrid, keda kutsuti rubrikaatoriteks ja iluminaatoriteks, loond mitmevärvilisi suurepäraseid kunstiteoseid. Nende miniatüüride värviküllast õilsust ja kord sisulist ülekuhjumist, kord lihtsust imetleme tänapäevalgi, vaadeldes kas suurtes raamatukogudes trükkikunsti esimesi tooteid algupärandites või nende jäljendusi eriväljaannetes.

Gutenberg leidis trükkikunstile liikuva tähe ja tõi sellega suure pöörde raamatu paljudamisse.

Gutenbergi hüiglateos on tema trükitud kaks eriväljaannet piiblist, millest esimene oli 1286-leheküljeline ja teine kolmes köites kokku 1768 lhk. Kuna mõlemad väljaanded on koguni haruldased, on nende hind kerkind kuni umbes kakskümmend miljonit eesti marka eksemplaarist, missuguse hinna eest neid osta soovivad ameerika miljardärid-raamatuarmastajad ja -kogujad. Kuid alalpäisind rikkumatud eksemplaarid on ajajooksul kõik koondatud suurematesse raamatukogudesse ja müügil liiguvad üksikud rikutud eksemplaarid ja üksikud lehed neist Gutenbergi trükitud esimestest piiblitest.

Kõiki raamatuid, mis trükitud enne 1500. aastat, nimetatakse inkunabulateks (ladina-keelsest sõnast incunabula — häll, algus, alus) ja neil kõigil on haruldaste raamatute kogujate juures kõrge hind, olles väga otsitud. Eestis

leidub inkunabulaid Tartu ülikooli raamatukogus.

Muidugi oli trükitud raamat odavam kui käsikirjaline, aga siiski küllalt kallis, kui et oleks võinud levida tolaeegses haritud seltskonnas.

Keskmiselt võib võtta, et tol ajal trükiti iga raamatut 300 eksemplaaris, ja seni kogutud andmete järgi oletatakse, et kuni 1501. aastani on ilmund kuni 10 miljonit trükitud raamatut, missugusest päris suurest arvust on aga alal hoidud kõigest umbes 30.000 eksemplaari, kuna teised kõik on läind kaotsi. Suuremal arvul leidub inkunabulaid Leningradi Avalikus Raamatukogus (üle 4000 eks.), mis loetakse praegu kõige suuremaks raamatukoguks kogu maailmas, kuna enamlased võimule pääsedes natsionaliseerisid paljud eraraamatukogud, koondades kõik Leningradi Avalikku Raamatukogusse. Aga Gutenbergi trükitud piiblist on säälgi ainult rikutud eksemplar, mille suured algustähed on välja lõigatud.

Suure pöördelise tähendusega trükkikunstile ja raamatute levitamisele oli Elsewiride perekonna tegevus, alates 1483.—1712. aastani. Elsewiri raamatuäri asutajaks oli Ludwig Elsewir Leidenis (Hollandis), kes algas väike-raamatute müüjana, siis kirjastajana ja trükkijana laiendas oma äri. Tema pojad kauplesid mitmes linnas raamatutega, kuid poeg Bonaventure sai isa tegevuse jätkajaks suuremal määral, liites ja koondades oma ärisse teiste sugulaste raamatuärid. Elsewiri perekonna liikmed olid osavad ärimehed ega põland oma ettevõtte laiendamiesks ka sellaseid võtteid, et nad Frankfurdi raamatulaadalt üles ostsid teiste väljaandjate seismajäänd raamatud, neile

Ed. Taska kunstköide.

Kaks vana-Veneetsia raamatulehekülge sest ajast, kus raamatuid veel ei trükitud liikuvate tähtedega, vaid puusse lõigatud laudadega.

trükkisid oma firmaga uue eeslehe ja turule läkitasid oma väljaannetena. Kuid sellaste äri-
liste konkside kõrval on Elsewirid ise trük-
kind lugematul arvul raamatuid, luues kaks
oma formaati, millest üks on paras kuuetasku
pistmiseks ja teine veelgi väiksem: mahub
parajasti vestitasku. Sellega muutus raamat
juba kaasaskantavaks oma kaustalt, kuna vara-
semad väljaanded moodustavad suured folian-
did, mille lugemine võimalik ükski laual. Aga
ka hinnalt on Elsewiride väljaanded oma aja
kohta kättesaadavad juba hilisema keskaja
laiemaile haritud ringkondadele.

Raamatu kaust võis ainult selle tõttu muu-
tuda väiksemaks, et tähelõikamise oskus oli
seevõrra arenend, et suudeti valmistada juba
palju väiksemaid tähti, mille tõttu võis lehe-
küljele mahutada märksa ohtramalt teksti.

Elsewirid ei hoolind kuludest, kui lootsid
sellega oma väljaannete levitamisele tõhusalt
kaasa aidata. Nad tellivad tähed ja kaunis-
tused sellastelt omaaja kuulsamailt kunstnikelt,
nagu Van Dyck ja teised, ning tõstavad oma
raamatute trükkide eksemplaaride arvu, mil-
lega kaasas käis hinna langemine.

Kuna raamatute kaudu levisid ka need
aated ja mõtted, mis olid vastuvõtmatumad

keskaja võimumeestele, nii vaimulikust kui ka
ilmalikust leerist, siis algasid raamatutrükki-
jate ja -kirjastajate tagakiusamised. Et peita
oma tõelist asukohta, leiame meie paljudel
keskaja raamatute ilmumis- ja trükkimiskoha-
na tiitellehele trükitud: „mitte kuskil ja igal
pool,“ „Pekingis“, „Sada kilomeetrit Pariisist“,
„Paavsti Vatikani trükkikoda“ jne. Viimase
nimetuse leiame kõige sagedamalt kerge, eroo-
tilise sisu ja piitidega raamatuil, nagu pilkeks
ja narrimiseks katoliku vaimulikkudele võimu-
dele, kes olid kõige agaramad vabameelsema
laadiga trükitoodete tagakiusajaiks.

Trükikunsti jõudsa arenemisega muutub
raamatu valmistamine kordkorralt ikka enam
ja enam mehhaaniliseks, kaotades palju isiku-
pärast kaunistavast loomingust. Tundub
nagu otse pilkena, et renässans, mis nihutas
individuaalsuse, isiku, eesrinda kõigil teistel
aladel, raamatukunsti aga näitas kätte abi-
nõud, mis tõrjusid loova isiku omapärase ise-
loomustuse raamatust ikka ja ikka kaugemale.

Rokoko ajal kaob pea täiesti käsitsi kais-
tamine, kuid seda külluslikumaks muutub
trükkitehniline ja graafilise kunsti kaasabil raa-
matu ilustamine. Nagu rokokoogne elu oli
üldse pillav, uhkeldav, nii ka raamat; nagu

Du solt an dich nemen die eigenschafft des pfa
wen / der hat die art / so er sein federn auffsprait
vnd sy ansicht so bat er gar ain groß wolgefal
len an seiner schöne / wenn er aber die füß an
sicht / die so schwarz / vngestalt / vnd vn sauber sind / so
erschüctt er das im die hochfart alle vergeet / vnd laßt
denn seinen schwang widerumb nider
Also solt du auch thun wenn du ain wolgefallen hast

40 4

lingit: oēs q̄ p̄cor parit: vt p̄ meis excessi
bus oret̄ horis oibz. Oēs scri apl̄i: mei
vos misemini: v̄ia sc̄ta memoria: me col
locet in gl̄ia. Vos mūdi de tumuleibz: ele
git̄ pi⁹ dñs: q̄ meruist̄ cernere: dñm n̄m
ī corpe. Vos est̄ mūdi lumia: sup̄ solē lu
cētia: p̄ q̄s fulget eccl̄ia: vt sol ⁊ luna splē
dida Eū filio vos hois: hūc mūdū iudi
cabitis: me p̄ vos saluū peto extremo in

iudicio:
Amen.
Sequit̄
tur nūc
orones
de mar
tyribz: ⁊
p̄mo de
sc̄to Se
bastia
no An̄.
O mag⁹
ne fidel
sc̄issime
sebastia
ne miles
m vi

Kaks lehekülge vanust raamatuist. Tekst on laotud, pildid puulõiked.

tolleaja kombeelu oli äärmiselt vaba, nii ka aegakajastav kirjandus ja kunst, leides vastava väljenduse raamatuski. Aga raamatuil noist aegadest ei puudu kunstiline kaunidus, kui tema ilustamisest osa võtsid omaaja kuulsamad kunstnikud, nagu Boucher, Fragonard j. t.

Haruldaste raamatute hinnad on rahvusvahelistel oksjonitel alatasa tõusnud, jõudes meie rahas üksikute eksemplaaride eest miljonitesse.

Alates prantsuse suure revolutsiooniga on jätkund raamatu demokraatlikkuse joon, s. o.

hinnad on langend, aga ka raamatu välimus on muutund lihtsemaks. Sellega ühtlasi on saand raamat igapäevaseks vajaduseks meie tänapäeva haritud inimesele, olgu see õppe- või käsiraamat ehk ilukirjandusliku teose sisaldav raamat.

Aga läind sajangu teisel poolel algab jälle igatsus kaunima raamatu järele ja raamatu-kunst kergib uuesti kõrgemale tasapinnale, kust ta alla paisati maailmasõja päevil, et avaldada tänapäeval uuesti arglikke püüeid ilu poole.

Rändaja.

Karl Hauptmani järgi M. N.

Pühapäev — vaikes vilusas maa-kirikus... õpetaja seisis kesk lihtseid ja uhkeid, kel kõigil oli piduriid seljas. Laul vaikis. Siis kõlasid pühalikud sõnad, evangeelium, ning õpetaja kõneles rikkast mehest ja vaesest Laatsarusest. Kristus oli suur põhijõud. Ta ei õpetand sõnadega. Ta elab inimliku armastuse eeskujuna. Ja nõnda võis Paulus ütelda, mis on armastus. Nõnda oli seegi saand võimalikuks, et pühapäeviti võidi kõnelda rikkast mehest ja vaesest Laatsarusest.

Maataadid silmitsesid vahete-vahel ringi. Eided olid liigutatud ja hoidsid suurräti nurgaga nina kinni. Poisikesed koori pääl ei kilgand enam, vaid vaatlesid rida-realt kummardund päid, müksisid üksteist ja naersid. Nad olid märgand tagapingil Näru-Aadu, vaese kerjuse.

Ja võlvide all kajasid sõbralikud, südamesse tungivad sõnad, täites kõigi meeled hardusega. Kõik istusid pidulikkude sõnade helmendusse vaibunult, mis silmapilgu kajas kui kõigi hingede armastus... Armastus ... armastage üksteist — — — armastus ... armastus ... armastus...

Siis . . . piilus kirikuuksest sisse sa-lajane päikesekiir, nagu oleks uks avanend — ja kiir heitis säravana inim-pääde pääle, ja keegi ei teadnud...

Õpetaja kõneles, kuid märkas päikese kiire, sest sel hetkel, päikese kiire järel, astus rändaja kirikuuksest sisse: hall, tolmune mees, kelle päivitunult ihult nõrgus higipisaraid, võõras — kustki kaugelt lõunamaalt . . . keegi maailma-matkaja — keegi saatusest rahutult taga-aetu.

Mustad juustekaharad hiilgasid tõmmu-kahvatuilt palgeilt. Silmad hõõgusid, kuid ta ei näind kedagi. Talupojad vaid vahtisid teda nii, et nad silmapilgu aega ei kuulnud õpetaja sõnu. Ja õpetaja vaatas teda samuti. Võõra tulek mõjus temasse segavalt, ja ta otsale ilmus rahulolematuse jooni. Ta kõneles edesi, kuid ei kuulnud oma sõnu võõra ränduri tungides kirikusse ja ta hin-

ge. Kõik silmitsesid avalikult ja vargsi halli tolmust võõramaalast, kes alandlikult oli hiilind sisse suurest uksest, ega jäänd isegi võlviall peatuma.

See oli päriselt kummaline.

Tuul oli toond tema, selle januneja, allika juure. Talle oli ilmutand vaid kiriku kõrge torn, et siin oli rahupaik, kus võis tõsta pilgu ja vaibuda vaikusse. Ta ei märgand sugugi, millest kõneldi. Ta ei mõistnud pühalikke sõnu. Higihelmeid veeris ta otsalt. Mustad juuksesalgud langesid üle ettekummardund pääl. Rebenend rändurikaap ja kepp rippusid tal ristipandud kätelt. Ta ei küsind ka näoilmeist, kas on tal vaja piduriideid, et kustutada oma janu.

Poisikesed kooripääl kihistasid naeru. Õpetaja vaatas teda jälle, nagu juhtumisi. Küläs ei tunnud keegi tulijat. Seda märkas õpetajagi loomusunniliselt. Aga kui ta oma jutlust rahulikult jätkas, vajasid meeled jälle sõnadesse — ega pöörand keegi enam ta pääle tähelepanu, kui ainult mõni üksik riivas teda vahetevahel oma pilguga.

Mõni maamatkaja, mõtlesid nad. —

Kuid tulija vajas palvehärdusse — hoopis teisiti, kohe sisse tulles, kui mõni pereisand, kes jutlust kuulateski ei unustand ennast ja oma tähtsust, või nagu neiu või pereemand, kes salaja silitas oma siidrätikut. Teisiti ka kui õpetaja, kes kõneles küll pühalikult, kuid temast mõtles ainult: „Ah, kato-liiklane või kreekausuline, — las' olla rahus see vaesekene.“ Sel kombel ristlesid temas mõtted pühalikult jutlustades. Isegi külakerjus tundis nagu mingisugust pahameelt võõra vastu, kes oli tulnud kelleltki luba küsimata ja nii omaette astund hilja ja alandlikult läbi avara kiriku, kuid mitte alandlikult nende vastu, kes pinkidel istusid.

Võõramaalase silmad olid tulvil hõõgusest ja igatsusest, kuid ta ei vaadand hoopiski oma ümber. Ta oli astund hilju läbi kiriku ja põlvitand altari ette, tegi ristimärgi ja heitis trepiastmeile, kuulmata õpetaja sõnu ja nägemata

inimhulka. Kuid oma jumala ees lamas ta põrmus — ja palvetas — ja hignipisaraid valgus ta otsalt.

Ja siis valdas kõiki vähehaaval salajane liigtus. Õpetajagi tundis külmi värinaid. Ta tõstis häält ja kutsus neid uuesti armastusele ning ühendas hinged.

Võõra käed surusid kõvasti ja kuumasti keppi, kaapu. Kaua oli ta vaibund palvehärdusse — nagu ei oleks ta ümber kedagi olnud — ei lahkusulisi ega paganaid — sügav-alandlikult oli ta nägematu ees.

Ta pühkis jälle higi ja vaatas ristipuus rippuvat surevat Kristust — siis tegi uuesti ristimärgi — lõpetas oma salapärased sõnad, ja kellestki välja tege mata nagu ta oli tulnud, nii tõusis ta kiiresti — aralt — ja läks — nobedasti — alandlikult jälle oma ränduriteed.

Jälle puges päikesekiir kirikusse ta lahkumisel. Õpetaja sõnad kõlasid nüüd peaaegu rõõmsalt. Pinkides istuvad inimhinged olid leidnud allika. Õpetaja oli leidnud allika. Hall maamatkaja oli puudutanud allikasse ning joond sellest. Ei teadnud keegi, miks õpetaja nüüd kõneles nii rõõmsasti. Ta oli näi-

nud päikesekiire, ja igavesti otsija oli rändurikepiga löönd kivile. Allikas voolas kuski nende läheduses. Kõigi meeoleolu oli pühalik. Igaüks oli unustand oma maja. Õpetaja oli unustand kiriku. Nad nägid kõik otsegu unenäos, otsegu töötatud maa ja mingi Rebekka-kaevu ääres, kes õiendab veekruusi janustele. . .

Ta rändab nüüd jälle oma teed — juba ammugi — nagu käivad pilved ja maru, aastatuhandeid, nagu lehed tuules. Ta rändab — puhkust leidmata. Ta on õhkude ja päikese vend. Tolmune on ta rüüd ja otsegu hall kivi ta näoilmes. Ta ümber püsivad uhked uhketena. Targad tarkadena. Ta on inimene. Ja kogu ni suur.

Pilved rulluvad ja muutuvad. Kaljud ja mäed, väikesed ja suured, hajuvad. Nägematu hinges loob vaheldust. Külad ja linnad, midagi pole jäänd järele. Ja aastuhanded peidavad allika, ja kaljurahnud veerevad selle üle. Kuid kes sügavust januneb, tõstab need oma rännakul selle karastava vee päält. Ja kõikjalt leiab rändur paiga, kus ta võib vaibuda oma jumala ette ja kõikjalt ka paiga, kus kord saab olema ta haud.

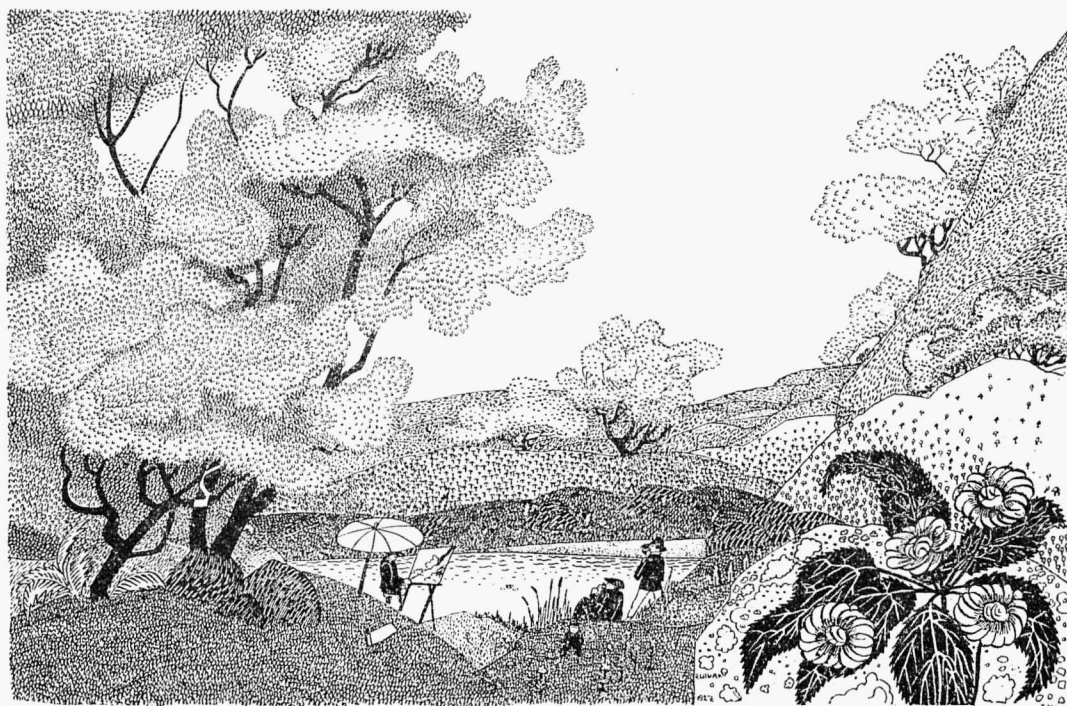
„Noorusmaa“ lugemisringid.

J. E.

Meil on palju noori, kes tahaksid „Noorusmaad“ lugeda. Kuid nad ei saa seda teha sel lihtsel põhjusel, et neil pole raha ajakirja tellimiseks. Samuti puudub koolil raha ajakirja tellimiseks ning rahvaraamatukogul samuti, või asub viimane kaugel ehk puudub koguni. Ja kui kool või raamatukogu ongi „Noorusmaa“ tellind, siis tuleb lugejal tihti kuude kaupa oodata, kuni lugemisejärg kätte jõuab, sest ühest eksemplaarist ei jatku suurele hulgale. Vahepeäl on aga ajakirja number vananend, lagunend, määrdund, ülesannete lahenduste sisseandmise tähtaeg möödund jne., nõnda

et noorte lugejate huvid tõsiselt kannatada võivad.

Kuid kõigi nende halbuste vastu kaitsevad „Noorusmaa“ lugemisringid. Nende loomine on väga lihtne. Noored ühinevad 4—5 kaupa rühmadesse ja panevad raha ühiselt kokku. Kui rühmas on 5 liiget, siis tuleb igaühel ainult 20 marka anda, et „Noorusmaa“ 3 kuuks tellida, sest „Noorusmaa“ maksab ¼ aastas 100 marka. Tahab aga 5-liikmeline rühm „Noorusmaad“ üksikute numbrite kaupa osta, siis tuleb igaühel kõigest 4 marka anda, sest „Noorusmaa“ number maksab 20 marka.

P. Liivak.

Noor kevade.

Muidugi on tellimine kasulik, sest siis tuleb iga number odavam ja pole alalist rahakogumise hoolt iga numbri ilmumise puhul, vaid see saadetakse tellijale kätte.

Hää kui ühes ringis on õpilased, kes elavad teine-teise lähedal. Niisugused ringid võiksid töötada ka koolivaheaegadel.

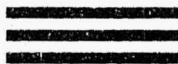
On väga soovitatav, et iga ring looks omale kodukorra, mis ära määrab, mis-suguses järjekorras tuleb ajakirja edesi anda, kui kaua tohib iga lugeja teda oma käes pidada, mis sünnib ajakirja numbritega pärast lugemist jne. Kodukorra loomisel võivad noored oma õpetajailt nõu küsida.

Kui mitu lugejateringi naabruses töötavad, siis võivad nad mitmesugused

ajakirjad tellida ja neid isekeskis vahetada.

Lõpuks, kui kõik soovijad on juba ajakirja läbi lugend, võiakse üksikud numbrid ringi liigete vahel ära jagada. Kuid veel parem on nad koolijuhatajale või ligemale rahvaraamatukogule väikese tasu eest ära müüa. Nõnda saavad ringi liikmed osa raha tagasi, panevad puuduva osa juure ja tellivad ajakirja jälle edesi.

Aegajalt ringi liikmed võiksid korraldada koosolekuid ja oma tähtsamad soovid ja otsused „Noorusmaa“ toimetusele teatavaks teha. Nii tekiks side toimetuse ja noorte lugejate vahel. Võimaluse korral püüaks toimetus väärtuslikumaid soovide täita ja tarvilikke selgitusi anda.

Pöialpoiss.

Anna Brigaderi muinasjutt seitsmes pildis. Läti keelest **Karl Aben.**

Tegelased:

Pöialpoiss.
Võorasema.
Leenike.
Vanaema.
Poisikesed ja tütarlapsed.
Tuuleemand.
Neli tuule häält.
Hiiglane Karutapja.
Poisike.
Metsaemand.
Ihnur.
Ihnuri teenija.
Vanamees.
Hüüdja.
Esimene } õuekondlased.
Teine }

Kolmas }
Neljas } õuekondlased.
Viies }
Esimene hüüdja.
Teine hüüdja.
Kuningas.
Printsess Kullake.
Üks õuedaam.
Vanakuri.
Nõid.
Surnud emake.
Esimene poiss.
Teine poiss.
Kojaneitsid ja -härrad.
Paažid. Toapoisid. Rahvas.

Esimene pilt.

Madal, suitsund talutare. Seina ääres voodid, laud, pingid. Truubil savinõud. Tares suur neljanurkne ahi. Kõik väga vaene. Pöialpoiss istub järil ja teeb puulusikaid. Kui võorasema tares käib, siis andub poiss usinasti oma tööle, aga niipea kui see lahkub, võtab ta püksitaskust ratta ja hakkab seda lõikama. Lahkub võorasema teine kord, siis võtab Pöialpoiss teisest taskust papupilli ja katsub seda puhuda.

Esimene etteaste.

Pöialpoiss. Võorasema.

Pöialpoiss: (lõigub ratast endamisi rõõmustades).

Võorasema (askeldab ukse juures).

Pöialpoiss (võoraema sisse tulles peidab ruttu ratta ja hakkab jälle lusikat tegema).

Võorasema (valjult ja käskivalt). Noh, kudas on lusikatega? Kas saavad pea valmis?

Pöialpoiss. Saavad, saavad!

Võorasema (ähvardavalt). Noh katsu. Ma juba ütlesin, et täna viin ühe tosina Lenkani emale. Pühapäeval Lenkani Maarjal pulmad, mis ta pulmalistele ette paneb?

Pöialpoiss. Kus ma siis pühapäevani jõuan tosina teha. Täna juba reede.

Võorasema. Kes teeb, see jõuab. Kuid sind pean ahjuhargiga paigast nihutama. Mis minu lapsed kõik ära ei tee! (Hädaldab). Ei saa kuidagi aru, miks mulle niisugune rist sinu läbi on selga pandud.

Pöialpoiss. Mis rist nüüd see on. Lubage mul ära minna, siis olete ristist valla.

Võorasema (hurjutades). Kae, kae! See juba sulle meeldiks. Mööda maailma ümber hulkuda, see juba sulle meeldiks. Rühmaku siis meie end kas või surnuks. Surgu siis meie kas või nälga.

Pöialpoiss. Teie ju ütlesite, et ma midagi ei tegevat.

Võorasema. Ei tee kah, logard nihuke. Sööda vaid ja kasi teda. Nüüd ehk oleks võind meile leivaraasukest küünitada! Noh, küll on rist! Millega olen selle ära teenind. (Hurjutades.) Kuid kae, ei lase kah ära, mitte ei lase! Ei saa sina maailma ega peremehe juure, noh! (Läheb truubi juure ja askeldab kausside kallal.)

Pöialpoiss (hakkab ratast lõikuma).

Võorasema (pöörab ümber, tunnistades). Mis sa sääl teed? (Kauss libiseb tal käest ja kuni ta seda püüab, peidab Pöialpoiss ratta istme alla.)

Võorasema (ruttab kauss käes tema juure). Mis sul sääl oli, mis sa sääl teed?

Pöialpoiss. Lusikaid teen, näete ju.

Võõrasema. See ei olnud lusikas. Näita siia!

Pöialpoiss (andub). Noh, otsige, otsige. Mis siis muu oli?

Võõrasema (kombib Pöialpoisi läbi pääst jalgadeni. Ei leia midagi). Noh, ma ütlen sulle, hoi, et sa mind ei peta! (Jookseb kausiga välja.)

Pöialpoiss (rõõmus, et võõrasema midagi ei leidnud. Kui too välja läind, võtab pajupilli ja hakkab selle kallal tegutsema).

Võõrasema (pistab pää läbi ukse sisse).

Pöialpoiss (peidab pilli käiksesse).

Võõrasema (tuleb lähemale). Mis sa säääl jälle tuhnid! Mis sul käes oli?

Pöialpoiss (pahemat kätt enda vastu surudes — paremas lusikas). Näe lusikas!

Võõrasema. Sul oli midagi käes! Ära peta mind! (Kergitab tema käsi.) Mis sul see käsi nii kange?

Pöialpoiss. Ai, ai, ai! See ju lusika tegemisest. Ei või sõrmegi liigutada, ai, ai, ai!

Võõrasema (jätab järele). Noh, kae ette! Kui õhtuks valmis ei saa, siis lukustan sind ööseks aita ning magada ei luba silma täitki.

Pöialpoiss (sügab pääd. Tusa-selt). Kudas ma siis nii valmis saan. Ma pean ju mööda metsi lehma karjatama. Ja nüüd lõuna vaheajal ei saa magadagi.

Võõrasema. See ei ole minu asi. Kuula, mis üteldakse. Kodus pole enam tangu ivagi, ning Lenkani ema lubas terve kotikese tangu.

Pöialpoiss. Miks pean siin mina üksi see teenija olema! Miks siis teie laps — (Ehmund, hoiab suu kinni.)

Võõrasema (katkestab teda). Mis, mis? Sa minu lapsi? Mis sul minu lastega asja? See sulle, unekotile, meedikis, et sa midagi tegema ei peaks! Sa julged mulle nii vastata, mulle, mulle! Kus see hagu, kus see vitsakimp? (Jookseb ja otsib.)

Leenike (jookseb ruttu sisse). Skuudi ema, Skuudi ema! Teie põrsas murdis sulu maha ja nüüd laseb jalga!

Võõrasema (kui nõelatud). Oh sa heldene aeg, oh sa! Mis pattu ma olen ometi teinud, et mul nihuke rist kaelas. (Rusikatega Pöialpoisi poole.) Noh, kõige juures ainult sina süüdlane, ainult sina! Küll sa mul saad! (Ära.)

Teine etteaste.

Pöialpoiss. Leenike. Lapsed.

Pöialpoiss. Eh! (ohkab ja hakkab jälle lusikate kallal tegutsema.)

Leenike (avab ukse ja hüüab). Tulge, tulge! Võib tulla. Ei ole kedagi.

Lapsed (hulganisti). Noh, mis me mängime? Mis me mängime?

Leenike. Mängime! Mängime! Pöialpoiss, kas sa ka tuled? Tule, Pöialpoiss!

Lapsed (paluvad). Tule, Pöialpoiss! Tule, Pöialpoiss!

Pöialpoiss (tusaselt). Tule, Pöialpoiss, tule, Pöialpoiss! (Jonnakalt.) Ei lähe kah!

Leenike. Meie vist läheme teda paluma. Las hallitab!

Lapsed. Las hallitab, las hallitab!

Leenike. Ta olla saand võõrasema käest sugeda! (Irvitab.)

Lapsed. Saand sugeda, saand sugeda. (Irvitavad.)

Pöialpoiss. Ise oled saand sugeda!

Leenike. Las ta hapneb! Taigapott!

Lapsed (hakkavad üksteise kätest kinni). Taignapott, taignapott!

Leenike. Noh, mis me mängime?

Lapsed (läbisegi). Pimesikku! Rebasesaba! Kes aias!

Leenike. Ei, see ei ole midagi. Ma ütlen. Mängime Triinukest.

Lapsed. Jah, Triinukest! Jah, jah, jah, Triinukest!

Leenike. Kes istub keskele!

Lapsed (läbisegi). Mina, mina, mina!

Leenike (otsustab). Ei istugu Anni!

Lapsed (on nõus). Noh hästi, noh hästi!

Tütarlaps Anni (võtab pingi ja istub keskele).

Kõik (võtavad kätest kinni ja lähevad laudes ringi).

Leenike ja lapsed laulavad: Ära istu, Triinuke, mustal toolil, ära istu, Triinuke, mustal toolil;

Ei sul tõlvakest ega pesijat, ei sul tõlvakest ega pesijat!

(Rõhuga.)

Mul on tõlvake ja pesija, mul on tõlvake ja pesija;

Mul need puhtad kaunid särgid, mul need puhtad kaunid särgid!

Tartust ostsin, Võrus õmblin, Tartust ostsin, Võrus õmblin. (Laulu takt ja tempo muutub kiiremaks, lapsed hüppavad laulu taktis.)

„Ühe heitsin, teise andsin, pool taalrit küünrast ma, ühe heitsin teise andsin, pool taalrit küünrast ma!“

Pöialpoiss (laseb ratta laste sekka. Lapsed komistavad, ja ringmäng katkestub).

Leenike (tormab tema pääle ja ähvardab lüüa). Ah sa üleannetu! Ah sa!

Pöialpoiss (teeb nagu oleks ta süütu). No-noh, hullud! Mis ma's tein? (Vehib kätega vastu. Segadus.)

Leenike (tõstab ratta üles). Kaege, mis ta teeb! Ta teeb rattaid. Oota, ma ütlen võõrasemale.

Pöialpoiss. Ütle. Arvad mui hirm. Kae, pilli teen ka. Ja mis te saate mulle teha! Ma löön teil nina all nippi! (Lööb nippi.)

Poisike (Leenikese vend). Näita n'd mulle kah nippi, näita n'd mulle kah nippi! Ma kae, ei mõista!

Pöialpoiss (hoopleb): Jah, näita n'd mulle kah nippi! Ei näita kah jälle!

Leenike (teisel pool). Tulge siia, lapsed, tulge siia — — kui ta niisugune! — — Tulge! Lähme: bum, bum, vanaema!

Lapsed (läbisegi). Bum, bum, vanaema. Bum, bum, vanaema.

Tütarlaps. Kes on vanaema?

Leenike. Mina. (Tõmbab voodist teki, mässib selle ümber ja istub pingile.)

Tütarlaps (lööb nuustikuga vastu põrandat). „Bum, bum, vanaema, ma sind palun sauna.“

Leenike. „Millist puud sa põletasid?“

Pöialpoiss (ei jõua enam paigal istuda, kargab püsti, haarab pingi ja kargutab Leenikese ees).

„Bum, bum, vanaema, ma sind palun sauna. Ma sull' ütlen, vanaema, saunaahjus hirmutised: Kilk tõi sulle minijada, Kirp see kargas pulmatantsu; kilgil seljas linast hame, kirbul sametkuueke.“

Leenike (kurjasti). Ah sina küll. Nii ei ole sugugi õige. Vaadake, kuis ta meid segab. Kuid nüüd sa saad nahatäie! (Pöialpoiss põgeneb. Leenike ja lapsed ajavad teda taga. Leenike mässib end üleni tekisse. Pöialpoiss õrritab ja hõiskab. Suur segadus. Keskest võõrasema.)

Kolmas etteaste.

Pöialpoiss. Leenike. Lapsed. Võõrasema.

Võõrasema. Mis klaperjaht siis see on! Küll ma teile näitan! Kas need on mõned lapsed! Mis maailm see on! (Märkab teki põrandal.) Oh sa heldene aeg! Minu tekk! Minu uus tekk. Ainult mullu tekkis esimene auk. Küll on lapsed, küll on lapsed! Mis hääd sa veel maailmast ootad! Nüüd on küll vist viimnepäev lähedal! Küll ma teile näitan! (Lapsed on end ära peitnud, sosistavad naerust ja hirmust. Võõrasema otsib. Ajab lapsi taga; lapsed põgenevad ühekaupa uksest välja. Pöialpoiss püüab end sängi all varjata, siis hüppab ahju pääle. Võõrasema vaatab ümber — ei ole enam ühtki last, ainult Pöialpoiss ahju pääl.) Aa! Ah sina oled sääl, unekott! Mõtled, et ma sind kätte ei saa. (Jookseb ahju ümber. Pöialpoiss ahju pääl kápuli: kui võõrasema ühe nurga juures, jookseb ta jälle teise nurka.) Noh, oota sa mul! Oleks mul midagi käepärest, millega visata! Vihasta sa ainult mind! Küll sa mind mäletad! Oleks mul ometi, millega sulle valada! (Märkab ratat põrandal.) Aa! Sa teed mul rattaid! Noh, oota! Nüüd oleme lahutatud inimesed! Nüüd võid sa hambad varna riputada. Küll sa mul

nüüd küsid süüa! Midagi, saksakene! Kolm korda päevas peksa, seda sa saad. Siis sa jääd kui luukere, siis sa — — — (Kui võorasemal õnnestub Pöialpoisi lähemale pääseda, jookseb sisse Leenike.)

Leenike. Skuudi ema, Skuudi ema! Puder kõrbeb! Puder kõrbeb!

Võorasema (heidab ratta maha). Oh sa Jeesuke! Mis pattu olen ma ometi teind, et sa mulle niisuguse risti oled kaela pannud! (Tõstab rusikaid Pöialpoisi poole.) Aga küll sa mind mäletad! (Jookseb välja.)

Neljas etteaste.

Leenike. Pöialpoiss.

Leenike (vaatab pilgates). Noh, roni nüüd ahju päält maha! Siin nüüd oli su julgus! Põgeneb ahju pääle. Kardab nahatäit. Mina nüüd küll ei põgeneks ahju pääle.

Pöialpoiss (ronib häbelikult maha, otsib oma pingi üles ja istub tööle).

Leenike. Tõmba aga rihm ümber kõhu. Kolm päeva ei saa sa nüüd putru nuusutadaagi. Võorasema nagu puuk.

Pöialpoiss. Ah, jäta mind rahule. Kõiges ainult sina süüdlane!

Leenike. Kuidas mina?

Pöialpoiss (pahasemalt). Kuidas mina? Kes siis tõmbas uue teki voodist. Ainult sellepärast ta nii vihastas.

Leenike (vihastund). Ja kes siis tegi rattaid, kes siis kooris pille, kes siis segas meie ringmängu?

Pöialpoiss. Eh! Mis ma niisuguse tülinorijaga!

Leenike. Ise oled tülinorija!

Pöialpoiss. Läl-läl-läl!

Leenike (vastu). Läl-läl! Arvad, ma ei oska!

Viies etteaste.

Pöialpoiss. Leenike. Vanaema.

Vanaema (tuleb uksest ja näeb mõlemaid, tõreleb). Või, või, häbi! Kes teeb! Suured inimesed — aga just kui väikesed nukud.

Pöialpoiss. Miks ta ei jäta siis mind rahule.

Leenike. Ma ei jätvat rahule? Mis mul temaga!

Vanaema (suures mures). Või, või, laps. Mis sa oled teind! Võorasema on kui põlemaläind takukoonal! Haaras pudru ja jooksis nurmele kündjate juure. Aga kui tuleb koju, siis hoidku sind jumal. (Hädaldades.) Kudas nüüd meil mõlemil läheb? Süda valutab kui paise. Olgu nüüd minuga kudas on. Ma kannatan kõik ära. Aga kui sinul nii raske — (Pühib pisaraid.)

Pöialpoiss (tõuseb ruttu üles just kui mõnele kindlale otsusele jõudnud). Ära nuta, vanaema. Ma — ma lähen ära.

Vanaema. Kuhu sa siis, latseke, lähed?

Pöialpoiss. Lähen maailma! Kas säääl ruumi puudus? Kuid mis mul siin? Vaevatakse ja näljutatakse, kõik mind narrivad ja vihkavad.

Leenike (rahutult). Ime küll! Kuhu ta siis peab minema!

Vanaema. Kas siis nüüd kõik, laps? Kas siis meie ei ole sinu vastu hääd, näe mina ja Leenike?

Pöialpoiss. Sina küll. Sinust ma ju ei räägi. Kuid Leenike! (Mõrudalt.) Mis hää ta mulle on — ainult naerab mind!

Vanaema. Nagu hiir olen sind tassind. Jäid järele, väike, ema piima ei saand. Ainult kätel hällitasin sind ööd ja päevad. Isa võttis teise naise... hoidku Jumal! Luges iga suupala, mida suhu panime. Mitu päeva ma ei söönd, et aga sina kasvaksid. Kuid niisuguseks tillukeseks jäid. Hakkasime Pöialpoisiks kutsuma. Ja kuigi oled vähe sirgund, kuid suurt poissi küll sinust ei saa. Kui ometi minu silmad näeksid, mis sinust saab. Kuid mina pean vist nii hauda minema. Ja kes siis minust eest hoolitseb? Tuled soost mudaste sokkidega koju, kes sulle neid kuivatab, kes nõelub. (Pühib pisaraid.)

Pöialpoiss (liigutatud). Ära nuta, vanaema! Ma ju tean, kui hää sa oled. Nii hää ei ole keegi maailmas.

Vanaema (silitab teda). Mis jaoks ma siis nüüd elan? Mul ju ainult see üks rõõm maailmas on. Ainult armastada ja hoolitseda, hoolitseda ja muretseda.

Leenike. Muretseks parem, kust süüa saab. Kui võõrasema Pöialpoisile süüa ei anna, siis ei pane ta ka vanaemale küpsist ette. Muidu oleks ta ju kõik temale annud. (Kehitab õlgu.) Oleks Pöialpoiss minu vastu hää, küll ma talle muretseksin!

Pöialpoiss. Sinu käest ei taha ega ole tarvis mul midagi. (Üleannetult.) Kas näed! (Laseb lusikad ja tööabinõud ühe teise järele sängi alla.)

Leenike (ehmund). Või, mis sa nüüd teed! Mis sa nüüd teed! Nüüd oled tõesti hulluks läind. Kui nüüd võõrasema sisse tuleb! (Ronib ruttu äravisaatud asjadele järele ja korjab nad kokku.)

Pöialpoiss (sirutab käed). Ja ma lähen ja lähen! Parema on mul igal pool kui siin oma käsi tappa.

Vanaema. Kae, kus nüüd jonnib!

Leenike. Kuhu ta siis õige läheb!

Pöialpoiss. Lähen varandust kaevama. Sääl kaugel, kaugel metsa ääres, sääl nägin ma ise lehma karjatas, et sääl raha kuivab.

Leenike. Petab ainult! Raha kuivavat. Miks siis keegi ei leia!

Pöialpoiss. Kel julgus, see leiab.

Leenike. Pelgur! Kus julge!

Pöialpoiss. Vanaema, kas siis see ei ole tõsi, et võib vara leida?

Vanaema. Kudas siis ei ole? Vanalajal ju olla leitud küll. Kae, sellest Lenkanist ju räägitakse ka, et tema isa isa olla leidnud rahapoti. Olla nii ära peidetud, et keegi ei teadvat leida, ainult ise pidavat välja kaevama.

Pöialpoiss (elavalt). Vanaema, kus mu isa suur labidas?

Leenike (vaatab vargsi ahju taha). Ma küll tean, kus suur labidas, aga ma ei ütle.

Pöialpoiss (näeb, kuhu Leenike vaadand). Noh, kui sina tead, siis tean mina ka. (Lööb vastu otsaesist.) Oota! (Jookseb ja tõmbab ahjutagant labida välja.) Uraa! (Otsib mütsi.) Kuid nüüd hüvasti! Hää, et ma õhtuks jõuan metsa ääre.

Vanaema. Oh häda, oh häda! Ei jõua enam seda hoida! (Hakkab jõuetult kõhima.)

Pöialpoiss (ruttab välja, Leenike hoiab teda kinni).

Leenike (väga elav ja energiline). Ja sa ei jookse, noh! Üksi niisugusesse suure metsa! Kas sa ei ole siis kuulnud, mis räägitakse. Sääl olevat nõiad ja hiiglased. Ja peninukid ja libahundid. Ja — ja — (mäletab) ja Tuuleemand ja — ja kõik mis. Veel hirmsam. — Sa eksid ära. Ei saa enam koju. Libahunt haarab su kinni, viib ära.

Pöialpoiss. Ja ma lähen ja lähen!

Leenike. Ja ma ei lase. (Seisab ukse ette.)

Vanaema. Ära lase teda, tütreke, ära lase.

Pöialpoiss. Kes võib mind kinni pidada? Kus pidajad! (Võitleb Leenike-sega, tõmbab tema uksest eemale ja läheb ise välja.)

Leenike (jonnakalt). Noh, siis jookse! Noh, siis jookse! Mul vist häda teda kinni pidada! (Hõõrub kätt. Tasa mahasurutud uhkusega.) Ah sa niisugune. Vaata, kui tugev ta on.

Pöialpoiss (räägib läbi ukse tagasi Leenikesele). Kaevan raha välja, tulen koju ja ehitan lossi, kuid sind juba sellesse lossi ei lase. (Kaob.)

Leenike (vihaselt). Mul mõni häda!

Pöialpoiss (pistab jälle päa läbi ukse sisse, müts pääs). Ja naiseks ei võta ma sind kunagi, ei võta noh!

Leenike (pilgates). Sa vist saad mõne printsessi.

Pöialpoiss. Printsessi jah! Printsessi jah! (Ära.)

(Ruttu langeb eesriie.)

Teine pilt.

Tuuleemanda juures.

Soine metsaserv. Taga tihe rägastik. Kuuse latvade taga Tuuleemanda loss. Tornile laskuvad hallid rasked pilved. Pilvede läbi paistavad selged taevaribad, mis hiljem hakkavad punetama koidu kumast. Mööda sammaldand mättalist metsa serva hüplevad pette-tuled.

Esimene etteaste.

Pöialpoiss (tuleb paremaid poolt, labidas õlal. Pettetuled tulevad tihnikust just kui meelitades lähemale, hüplevad just tema jalgade ümber. Rõõmsasti). Aa! Näe, kas ei olnud mul õigus! On küll raha! Kuivab küll raha! Kui aga Leeni seda näeks. (Imestades.) Ujaa! Ja kui palju. Kuhu ma kõik need potid panen! Siin ju võib kaevada lõpmatuseni! Ma katsun aga järele, kus pehmem koht. (Ehib labidaga kaevama. Kuhu labida paneb, tuluke hüppab teisale.) Näe! Mis siis see? Kus nüüd oli? Jälle sää! Ja jälle sää! Ah, niisugune petis oled sina! (Tulukesed hüplevad sätendades tema jalgade ümber. Pöialpoiss hüppab pea siia, pea sinna. Vihastab.) Petis! — Ah sa petis niisugune! — Küll ma su kätte saan. Oota. Heidan mütsi pääle! Siis oled sa naelutatud! Oota! (Heidab mütsi. Kuhu müts langeb, tuluke viskub teisale. Pöialpoiss muutub ikka virgemaks ja pahasemaks.) Ah sa! Vaata! Jälle ära! Ah sa! Jälle midagi! (Jookseb komistades, kukkudes, heidab mütsi, just kui tulukest kattes.) Seiske! Seiske! Ma teile näitan! Ma teile näitan! Petised niukesed. Juudalised niukesed! Tüssajad niukesed! (Lossi üks avaneb, Tuuleemand tuleb välja.)

Teine etteaste.

Pöialpoiss. Tuuleemand.

Tuuleemand (pilvede taolisse musta ja hallisse loorisse mässitud. Naerab Pöialpoisi usinuse üle). Hi! hi! hi! Hi! hi! hi! hi! hi!

Pöialpoiss. Kes sää! oli? Just kui üks oleks ikraäksund. Just kui oleks keegi naernud. (Tuleb lähemale ja märkab Tuuleemandat.) Kae, mihuke vanamoor!

Tuuleemand. Mis sa sää! mu kasulapsi taga ajad?

Pöialpoiss (imestades). Sinu kasulapsed? Need olevat sinu kasulapsed?

Tuuleemand. Muidugi! Need tõi mulle Sooisa veimevakana kaasa.

Pöialpoiss (imestab). Kas sa näed, kudas!

Tuuleemand. Hi! hi! hi! Nii palju neil ju aega on hüpelda — päeva all ja öö pääl. (Pettetuledele: taga ajades ja looriga vehkides.) Kõss, noh kõss, koju, latsekese, kõss! (Pettetuled hakkavad kaduma, alates äärest — ikka kaugemale; taganedes; vilguvad veel siin-sää! tihnikus ning kaovad.)

Pöialpoiss (kärsitult labidaga vastu maad lüües). Noh, kae, nüüd ajasid sa nad kõik ära! Kus ma siis nüüd tean oma vara kaevada?

Tuuleemand. Ah siis varandust otsid sa?

Pöialpoiss. Noh, muidugi!

Tuuleemand. Tark küllalt! Vaata kui osav. Kas sa ei oleks võind kudagi teisiti teenida?

Pöialpoiss. Kudas ma's teenin! Lehmade karjatamisest olen ma juba tüdinend nii — kaelani. Ja suureks poisiks mind keegi ei kauple.

Tuuleemand. Kas sul julgust on?

Pöialpoiss (uhkelt). On.

Tuuleemand. Mine, valva mu lapsi. (Tähendab lossi poole.) Et läbi luukide välja ei pääse. — Sää! (Tähendab torni poole.) Rahvas aina hädaldab: nad hullavad nii, et inimestel ei olla maailmas enam rahu. Noh — ei jõua ju ka inimestele kätte tasuda. Sellepärast otsustasin ma: olgu maailmas rahu vähemalt öö ja koidupuna vahel. Siis mine ja valva. — Et aga üles ei ärka. — Ma ise lähen Jõuallikale jooma ja vett tooma; (näitab kruusi.) vanadus juba luis. Kas sa kuuled, kus Jõuallikas niriseb?

Pöialpoiss (kuulab). Ei!

Tuuleemand. Sul on paksud kõrvad. Oleksid paremini võõraema sõna kuulnud, siis oleksid nad õhemad.

(Järgneb.)

Raamatulist, nende lugemisest ja hoiust.

Kui sul hää raamat on seltsiliseks, siis pole sa kunagi üksi. Üteldakse: „hää raamat on parim seltsiline,“ ja see on täiesti tõsi. Kui meeltvirgutav on raske päevatöö järel astuda raamatukapi või -riiuli ette, valida säält oma lemmikirjaniku teos, ja süveneda sellesse täielikult, uurides seda. Mis sellest, kui oled seda raamatut juba ennemgi lugenud, ikka leiad säält midagi uut. — Kuuled sageli vanemaid inimesi ütlevat, et kirjanduse lugemine on vaid tühi ajaraisk. Selles ongi poolevõrra tõtt. On tõepoolest mõtlemata ajaraiskamine, kui lased end meelitada lugema sellaseid raamatuid, kui näiteks „Nat Pinkerton“ ja mõned muud salapolitsei- ja röövliromaanid, kus mitte ükski see puudus ei ole, et nende eesti keel on otse hirmus, vaid nad rikuvad ka meelegujutuse, suretavad arvustamisvõime ja võivad mõjuda otsekohe kahjulikult, nii et noor lugeja, kel ei ole veel suuremat arvustusvõimet, võib imetella raamatus esinevat roimarit kui „kangelast“, jäljendab teda oma mängudes ja rikub vähehaaval kogu oma hinge sellase pahnakirjanduse mõjul.

„Aga, kes see siis oskab alati eraldada hää raamatut halvast,“ lausub ehk mõnigi. Ja tõepoolest, see ei ole mitte kerge ülesanne. On palju raamatuid, millest esimesel lugemisel midagi halba ei märka, kuid milles sügavamal uurimisel on siiski midagi alaväärtuslikku. On kõige parem kui küsiksid oma vanemalt nõu, laseksid isa või ema enne raamatut „tsenseerida“, kui seda ise loed. Enne kõike, ära lase raamatu nime- ja meeleepinevust töötavat kaanepilti end lugema või ostma ahvatella, kui selle autorist midagi pole kuulnud, sest suur osa raamatuid, millel on salapärane ja uudishimu kōdistav nimi ja välimus, on sisult hoopis alaväärtuslikud. Vanemad lugejad võivad muidugi autori nime järele valida raamatuid lugemiseks. Kui sa veel pole lugend „Kalevipoega“, Vildet, Kitzbergi, Johan Liivi, Tuglast ja Suitsi ning tõlketestest „Kalevalat“ ja Kivi „Seitset

venda“, d'Amicise „Südant“, Mark Twaini „Prints ja kerjust“ ja muude parimate noorsookirjanikkude teoseid, siis ära rutta raiskama oma aega igasuguse ajaviite-kirjandusega. Neist sa ei õpi midagi hääd! Suurte meistritega läbi käies võid kõige paremini säilitada oma mõttepuhtuse ja unustada kõik argipäeva mured.

Teine küsimus on, kuidas peab lugema. Nende ridade kirjutaja on tihti üksind lugema raamatust esmalt lõppu — ja pärast, kui oleks pidand otsast algama, siis oli kadund kogu veetus. See on väga halb komme, vadata kõigepäält, millega raamat lõpeb, niisama ka päätükid vahele jätta, mis näivad igavad ja pikatoimelised. Loe mõttega, pööra tähelepanu autori stiili, sõnarikkusse, lauseehitusse ja võrdle eri-autorite teoseid üksteisega. Sel kombel õpid eraldama väärtuslikku raamatut halvast ja sel kombel rikastad oma vaimu palju rohkem, kui et loeksid tosinate kaupa raamatuid, kus on vaid palju juhtumusi ja tegelasi, aga ei mingisugust mõtet. Ära võta endale eesmärgiks lugeda võimalikult palju — vaid võimalikult hääd.

On harilik nähtus, et see, kes armastab raamatuid, soovib neid endale ka hankida, et võiks neid uuesti lugeda, millal hääks arvab. (On suur vahe õige raamatusõbra ja raamatukoguja vahel. Esimene hangib endale raamatuid vaimutoiduks, teine aga ainult kogumistungi rahuldamiseks, ilma et ta neid üldse loeks.) Praegu on võrdlemisi raske hankida isegi väikest raamatukogu, sest raamatute hinnad on viimaste aastate jooksul tublisti tõusnud. Õnnelik see, kel on juba endisest ajast väikegi raamatukogu, sest — nagu Cicero on ütelnud: tuba ilma raamatuteta on nagu keha ilma hingeta. Kuid see, kes omab raamatuid, peab oskama neid ka hoida. Raamatud, niisama kui kõik muudki esemed, vajavad hoolsat hoidmist, et võiksid aastate kaupa püsida terveina. Brošeeritud raamatud lähevad eriti ruttu rikki, kaaned määrdivad ja

lagunevad. Seepärast suurem osa raamatusõnu laseb teha, eriti oma lemmikraamatutel, tugeva kõite või ostavad neid juba köidetult, kuid seegi läheb meie ajal kaunis kalliks. Ent ka brošeeritud raamatud võivad hoolsa hoidmise varal aastate kaupa püsida terved ja peaaegu uued. Tõsine raamatute sõber ei murra kunagi lehenurki „koerakõrvaks“, et lugemisjärge märkida, ega murra lugedes raamatut kunagi kahekorra. Ei ta rebi ka äsja-ostetud raamatu lehti sõrme või sulega lahti, vaid löikab nad ettevaatlikult lahti terava paberinoaga. Ka see halb komme teeb raamatule kahju, kui raamat lahutiselt pannakse kummuli lauale, kui lugemine ajutiselt katkestatakse. Sama hõlpus on see sulgeda ja paberileheke märgiks vahele panna.

Kuid raamatute kurjemad vaenlased on siiski päike, tolmu ja — laenaja d. (Eriti viimaste käes on nende ridade kirjutaja kibedasti saand kannatada.)

Oleks hää, et raamaturiidul paigutatakse sellasesse kohta, kuhu päikesekiired ei tungi. On vältimata tarvilik, et iga päev pühitaks tolmu raamatuilt ja korra või paar aastas, suurpuhastuse ajal, üksikult hoolega tolmutetaks. — Ja siis laenajad! Ma ei ütle, et kõik kes raamatuid laenavad, nii lohakad ja

hoolimatud on teiste omanduse hoidmisel, et toovad tervena laenatud raamatu näruselt, sageli ilma tiitelleheta, omanikule tagasi — või jätaavad hoopis toomata. On sedagi juhtund, et laenaja on loovutand raamatu oma sõbrale, kes selle endaga võõrasse kohta kaasa on võtnud. Ühel ilusal päeval saab raamatu õige omanik postisaadetise, avab selle ja — leiab — säält oma nimega varustatud raamatu, mis kaua on kaotis olnud. Seesugust juhtub vahetevahel. Kalliväärtuslikke teoseid võib sel kombel jäljeta kaotsi minna. Mis peaks siis tegema, et kogus kõik raamatud alal püsiksid? Ainus abinõu: järsk, kuid viisakas laenust keeldumine. Ja võib koguni veel selle pääle tähendada, mis raamatute laenamisel varemini on ette tulnud. (Kui asjaomase käsi on laenates sama halvasti käind, nagu eespool on juhtund.) Kõigil ei ole julgust laenamisest keelduda, sest nad kardavad keeluga teist haavata, kuid hiljemini peavad nad kibedasti kahetsema oma liigargust, kui raamat tuuakse kõlbmatuna tagasi. Muidugi on ka erandeid. Rahulikult võib raamatuid laenata neile isikuile, kellest kindlasti tead, et nad teiste omandusest oskavad lugu pidada.

„Nuorten Toverist“ tõlk. -rm-

Asutage omale raamatukogu!

R. V. R

Paljud „Noorusmaa“ lugejad on seda arvatavasti juba ise tunnud, mis tähendab hää raamat. See võib pakkuda palju rõõmu igaühele, kes ainult viitsib ta kätte võtta ja lugeda. Ja kui igav oleks seevastu elu, kui ei oleks üldse raamatuid! Kui mõtlete pisut järele selle üle, leiate, et on põhjust armastada häid raamatuid. Ja kes käivad koolis, need teavad, et enamasti kõik teadmised tulevad omandada raamatuid; ei saa läbi ühtki päeva ilma nendeta. Seepärast võrdleb Inglise kirjanik Colridge häid raamatut hästikasvatatud viljapuuga, mis kannab vilja paljude aastate kestes. Ja tõesti: kas ei kogu me raamatuid häid mõtteid ja teadmisi samuti kui vilja häast viljapuust.

Raamatute lugemisel on tähtis, et me ei loeks häid teoseid mitte ainult üks kord, vaid korduvalt. Nii omandame ajajooksul kõik väärtused, mida võib anda too raamat. „Hää raamatu lugemine on hää töö, mida võib teha

mitu korda, kuid halva lugemine on viga, mida ei saa enam parandada.“ Nii on ütelnud Louis Pasteur, kes luges ja õppis noores eas isaga võidu ning hiljem sai kuulsaks teadusmeheks.

Sagedamini ja kohe, kui tõuseb meis huvi, on meil võimalus lugeda raamatuid, tunda neist rõõmu ja omandada teadmisi kõigeparemini siis, kui meil on omal häid raamatuid, kui omame ise jõu- ja huvikohase raamatukogu. Ja oma raamatukogu asutamisest ning hankimisvõimalusist selles kirjutises siis tahtetigi kõnelda.

Kas on teil juba oma raamatukogu? Või kui teil omal ei ole, aga vanematel on, kas on säääl niisugust kirjandust, sellaseid raamatuid, mis teile pakuvad huvi? Kui ei, siis asutage ise omale raamatukogu. Nagu hoolas majapidaja istutab maja ümber viljapuuaia, mis teda rõõmustab ja annab häid saadusi, nii teiegi kaunistage oma kodu ja si-

sustage oma raamatukoguga. See pakub teile alati vaimlist toitu, olgu suvel või talvel, olgu hommikul või õhtul; see on kui vaimline viljapuaed.

Ka ei ole mitte eeskätt tähtis raamatukogu suurus. Vahest võivad palju kasu saata mõned üksikudki häd raamatud. Sest me ei pea lugema mitte palju ja pääliskaudselt, vaid enim vähem, kuid põhjalikumalt, süvenemisega ja järelemõtlemisega. Tähtis on küll see, et oma raamatukogusse muretsetakse ainult väärtuslikke raamatuid. Muid, mille puhul on küllalt ühekordselt lugemisest või mille omandamine käib kalliduse tõttu üle jõu, neid loetagu raamatukogudest. Missuguseid raamatuid osta, see ei ole isenesest mitte väga kerge küsimus. Vastus oleneb ka sellest, kuipalju on ostjal ainelisi võimalusi ja millised on ta huvi alad. Ka ei mahuks kirjanduse valiku küsimuse lähem käsitlus enam käesoleva kirjutise kitsastes raamidesse.

Ent peaaegu tähtsaim küsimus tekib vist siiski sellest, et kuidas saada omale raamatukogu, missugused võimalused oleks kasutatavad selleks. Esialgu näib see küsimus olevat ehk raskeimgi, sest koolipõlves ju keegi ei tunne olevat enesel palju raha. Aga kui pisut järele mõtelda, siis igapäev on mõni võimalus, mis on jäänd seni kasutamata. Ja kas mitte sageli osa võimalikust taskurahast ei lähe niisugusteks väljaminekuteks, mis ei anna inimesele midagi jäädavalt väärtuslikku? Kui kulutate raha söödavate maiustuste või muu tühja-tähja ostmiseks, mida võimalik maitseda ainult üks kord; kui ostate asju, ilma milleta saaksite läbi; kui käite palju kinos ja pidudel, kus eeskava nii mõnigi kord on vähese väärtusega ja jätab halva mulje; või kui tunnete ehk isegi suitsetamisele kalduvust, kuid ei mõtle järele, kuipalju nõuab see tarbetult kulusid, rääkimata veel tervislikest kahjust, + veel palju muid võimalikke rahakulutamisi. Kõik niisugused väikesed väljaminekud tähendavad aastas ühtekokku suure summa, mis oleks võind tarvitada palju tulusamaks otstarbeks — hääde raamatute ostmiseks; need valmistaksid teile rõõmu mitte ühekordselt, vaid paljude aastate kestes. Ja

veel — kui on võimalus kuidagi ise oma tööga teenida ja kui saadud raha ei ole tarvilik kulutada ülespidamiseks ega kehakatte muretsemiseks, siis ostke selle eest jällegi raamatuid. Ka kingituste tegemiseks on soovitatav tarvitada eeskätt raamatuid, mis selleks kõige sündsamad. Ning kui kõnelda vanemategagi sama asja üle, siis ei ole neil arvatavasti midagi selle vastu, et raha, mis antakse välja pühiks igasugu magusajade pääle (millele halb mõju hammastele on üldtuntud), kulutatakse kas kõik või osaltki kirjanduse ostmiseks, mis te raamatukogu jällegi täiendaks. Ja leidub veel palju teisigi võimalusi.

Kuid, nagu juba üteldud, raamatukogu kasvab aegamööda. Kui hoiate korralikult alal ajakirjad, mis teile käivad, kui lisate neile juure kingituste ja muul teel saadud raamatud ning kõik sattuvad võimalused kasutate raamatute ostmiseks, siis on teil varsti oma raamatukogu. Ka kõiki kooliraamatuid ei tarvitse ilma tungiva vajaduseta mitte edesi müüa ega hooletusse jätta. Mõne lugemine ja saadavalolek on tarviline hiljemgi.

Kuidas oma raamatukogu hoida ning korraldada, selleks ei ole tarvilik anda siin pikki juhtnööre. On hää kui võimaluse korral koidate oma raamatud ise. See tõstab nende väärtust. Ka on köidetud raamatuid parem hoida ning tarvitada. Käige raamatutega hoolsasti ümber. Määrund ja korratud raamatud tõestavad, et ka nende omanik on lohakas ja korratu. Laenake raamatuid ainult neile, kes neid ei riku, ja hoolitsege, et nad ei läheks kaotsi. Kirjutage igasse oma raamatusse oma nimi, ja hoidke nad riulis.

Nii siis: pange alus oma raamatukogule. See on tegu, mida te ei kahetse kunagi. Mõistnud õieti raamatute väärtust, jäävad nad alati te sõpradeks. Hääd raamatud pakuvad kõige õilsemat lõbu, õpetavad ka elu hindama õieti. Sõbrustamine nendega hoiab teid emal halbade sõprade seltsist, kaitseb väärtedele sattumise eest ja annab jõudu, mis viib elus edesi. Tuntud Vene kirjanik Maksim Gorki ütleb oma kolmekümneaastast tegevust meeletuledades: „Kõige eest, mis ma korda saatnud, pean tänama raamatuid, mis on olnud mulle kõige jõu ja teadmiste allikaks.“

Toimetus tänab noorusmaalasi suurel hulgal saadetud õnnesoovide eest ja annab siin kõigile edesi saadetud tervitused.

Võilke pühade ajal igaüks juure Noorusmaale üks uus lugeja, see oleks noorte oma ajakirjale kõige parem tervitus.

LOODUSESÕBRA NURK.

Kevade liikumine paastukuu.

Soojad ilmad paastukuu esimesel poolel äratasid lootust, et käesoleval aastal varajane kevade tuleb. Ka kevadel algusel, 21. märtsil, oli soe ilm, mis rahvasõna järele samuti pidi sooja kevadet emmustama. Kuid juba järgmisel päeval hakkas õhusoojus kiuste langema ja varsti järgnesid üsna külmad ilmad kirde-tuulega. Paastukuu viimsetel päevadel tuli sulahilm tagasi, aga õhusoojus püsib vaevast mõni pügal üle nulli, ja kevade ei saa ligineda kiirel sammul.

Juba enne viimseid külmi olid meie kevadekuulutajad jälle siin: lõokeksi nähti juba 1. III (Kilingi-Nõmmel), kuldnoikki 9. III. (Võrus), künnivareid 10. III. (Kilingi-Nõmmel), vinti 27. III (Vändras). Ka kapsa-, sidruni- ja kirjuliblikad lendasid neil soojel päeval välja (neid nähti mitmel pool 15. III. ümber). Teatavasti ei ole esimestel lindudel meile jõudes veel „laulutuju“, see tuleb alles nädalapäevade järel. Vindi kohta on ka see huvitav, et esimestena ilmuvad alati isalinnud. Teistest väikestest loomadest ilmusid juba enne külmi mutt, rästik, sisalik. Sipelgad ja mesilased samuti ilmusid päikesepaistelisel päeval 18. III. mitmel pool.

Taimeriigis on veel vaikus: külmmand maas ei edene veel lehed ja õied, olgugi et juba sügisel tagavarad valmistatud. Ainult sara-puu ja lepp algasid tolmumist 24. III ja praegu on nende õitsmine lõpule jõudnud. Ei puudu ka urbepühaks pajuurvad, mida juba paastukuu keskel leiti. Suurvesi oli sel aastal hoopis madal ja praegu seisab vee-pind jõgedes ja järvedes alla keskmist poole jala võrra (Võrus).

See on kõik, mis tähtsamat toond paastukuu. Loodame aga, et jürikuu teeb meile palju armsaid üllatusi, mida ka noorusmaala-sed tähele panemata ei jäta. Auhinnaks jüri-kuul: Vilberg, Eesti taimestik koolidele.

Vaatlustest on auhinna väärseid A. Kurut'i omad Kilingi-Nõmmel, kes pääle lühikeste tähelepanekute üksikute nähtuste kohta veel järgmise saatnud:

Mõnd kanakullist.

Vaatluste põhjal kirjutand A. Kurut.

Kanakull (*Accipiter gentilis*) on tuntud meie kodumaal suurima röövlinnuna. Hulgana leidub neid metsarikkamais kohtades, kuna neid ka säääl rohkesti pesitab, kus laialdased sood ja rabad. Kanakull teeb oma pesa maa pääle, millesse emalind muneb 3—4 suurt roheka-värvilist muna. Pesitsemise ajal on nii emakui ka isalind väga kurjad. Sel ajal on kar-detav ligineda nende pesale ilma kaitseriistata,

sest nad ei hooli pesa kaitstes millestki. Kui kanakull tungib kallale, ei lepi ta ainult väikeste kriimustustega näol ja kätel, enamjaolt on tema küinte- ja nokahaavad isegi karde-tavad.

Kanakull, kelle eluase on kaugel inimeste asulatest, teeb aastaks suuremat rööv-käiku inimeste juure — kanapüügi otstarbel. Esimene reis on varakevadel enne pesitamist, mil nad lendavad paaris. (Tänavu nägin kanakullipaari nende esimesel röövlennul 21. märtsil varahommikul.) Teine, rohkem ohvreid nõudev röövkäik on sügisel, mil näeme lenda-mas saagihimust aetuna tervet kulliperekonda — viit kulli.

Kevadel, mil emalind haudub, ja suvel, kui pojad alles väetid, käib röövjahil ainult isalind, kuna emalind alati on pesa lähedal, et tarbekorral seda kaitsta.

Ülesanne.

Kevade lähenemine.

Tuhat nägemata silma vaatvad murult vagusalt, tuhat kuuludumata häält heliseb ju salajalt.

Üle laane lootus luikab, kõue-kõmin metsa pääl; üle oru ootus huikab, vaimud vaatmas mäe pääl.

Langevad nad ükskord kokku: kõue-kõmin metsa päält. Astvad vaimud mäelt alla, kase kohin tõstab häält.

Küll siis väljad valendavad, lahti iga lille silm, järve lained helendavad, ilus päikse-paiste ilm.

Siis kõik kaua kannatavad nupud — rõõmu-silmavees, eluvaimud lehvivad: kevade on meie ees.

Juhan Liiv.

Leida sellest luuletusest vähemalt 10 meie kodumaal kasvava taime nime, nende seas 3 puuliigi nime, järgmistel tingimustel:

1. Üksikute sõnadest võib võtta kas silpe või vähemalt kaks järjest seisvat tähte.
2. Silpe või tähti võib ka mitu korda tarvitada.
3. Kui võetud terve sõna, siis on õigus üht tähte omal soovil muuta, näit. täht hoopis ära jätta, teine täht ase-mele panna või isegi üks täht juure lisada.
4. Nimed peavad olema ainsuses.
5. Rahvanimesid ei või tarvitada; samuti mitte-eestipäraseid.

Auhinnaks loositakse hää raamat. La-henduste saatmise tähtaeg 10. mai s. a.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Lõpumäng nr. 10.

Kokku säädnud E. Markson (Rakveres).

„Noorusmaa“ originaal.

Valged : Kb1, Vg1, Oa2, Rb3, Eb2, b4 ja c2.
Mustad : Kh8, Lf4, Od2 ja e4, Rc8, Eb5, c3, f3, i6 ja h7.

Valged algavad. Mäng jääb viigi peale (remis).

Selle lõpumängu lahendamine annab võistluses kaks punkti.

Ülesande nr. 15 lahendus.

1. Vh6—e6, f7 : e6,
2. Ld6 : f4 annab matt.
1. (Vh6—e6), e7 : d6,
2. Ve6—e8 annab matt.
1. (Vh6—e6), ükskõik,
2. Ld6 : e7 annab matt.

Õigeid lahendusi saatsid:

Ülesandele nr. 15: Erich Kopti, A. Grünberg, K. Tramborg, Hugo Tulp, Endel Toiger, Ew. Karp, Benita Tramborg, Hubert Anton ja V. Mikenas (Tallinnast), R. Keres ja P. Tõldsep (Tartust), V. Kirsfeld ja M. Villemson (Pärnust), Karl Tisler, Karl Gerberson ja A. Kurut (Kil.-Nõmmelt), Paul Nero, Endel Markson ja S. Scheermann (Rakverest), B. Treinbuk (Vetkist), Adaley Määrits (Valgast), Paul Maivel (Haapsalust); ülesandele nr. 14: Benita Tramborg, ülesandele nr. 13: Ad. Määrits.

Kabe.

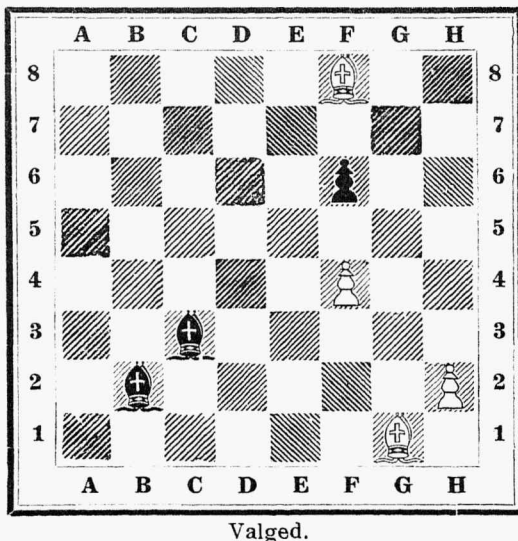
Toimetaja A. Burmeister.

Lõpumäng nr. 8.

Kokku säädnud A. Burmeister.

(„Noorusmaa“ originaal.)

Mustad.

Valged : Kf8 ja g1, Lf4 ja h2.

Mustad : Kb2 ja c3, Lf6.

Valged algavad ja võidavad.

Selle ülesande lahendamine annab võistluses kaks punkti.

Lõpumängu nr. 6 lahendus.

1. Kf2—c5, d6 : b4,
2. Kh4—d8, c3—d2 ehk b4—a3,
3. Kg1—b6, Ka5 : c7,
4. Kd8 : a5 jne.

Lisalahendus.

1. Kf2—e1, Ka5—b4, 2. Ke1—d2, e3 : e1K,
3. Kg1—f2 jne.
1. (Kf2—e1), d6—e5, 2. Ke1 : b4, Ka5 : d2,
3. Kh4—g3, Kd2—f4, 4. Kg1—h2 jne.

Õiged lahendused saatsid:

Lõpumängule nr. 6: Endel Toiger, Hugo Tulp, Ewald Karp, K. Tramborg (ka lisalahend.), A. Grünberg (ka lisalahend.), E. Kopti (ka lisalahend.) ja V. Mikenas (ka lisal.) (Tallinnast), Ad. Määrits (Rõngust), Kirill Tünder (Viljandist), O. Mets ja Ants Vechterstein (Vändrast), P. Särglepp (Aasperest), Paul Nero, Fritz Kask ja L. Scheermann (Rakverest), Paul Maivel (Haapsalust), P. Tõldsep (Tartust), A. Kurut (Kil.-Nõmmelt), Theodor Indrikson (Harkust), Guido Vunder (Vanksest).

NOORUSMAA

ILMUB KAKS KORDA KUUS

Tellimishind aastas 400 mk., pool-
aastas 200 mk., veerandaastas 100 mk.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükkikoda, Pikk t. 2.

